

ПЕСМА ПИТА: КУД ПЛОВИ ОВАЈ БРОД...? ОЦИЋ ОДГОВАРА: КА ОБАЛИ ПЛОВИ¹

Др Часлав Оцић, академик САНУ, недавно је научној јавности понудио невелику по формату, али важну по свом значају, научну монографију *Ка обали плови - стратеголошка размишљања*. Ова књига, коју је објавило 2015. Друштво за привредну историју, на 192 странице текста, од којих чак 25 представљају попис више од 350 одредница литературе, опремљена предметним индексом, индексом аутора, апстрактном на енглеском језику и напоменом о свом аутору, подељена је у шест делова: Увод, Стратегиологија, Транзиције, Свет-Европа-Балкан, Развој и Поуке. Суштина садржаја књиге представљена је на научном скупу одржаном у САНУ 9. октобра 2013 и настављеном у Ректорату Универзитета у Београду 20. новембра исте године. Са тог скупа је 2014. у издању САНУ - Одељења друштвених наука, као књига XIII Економског зборника, публикован тематски зборник *Могуће стратегије развоја Србије* (ур. Ч. Оцић) који, међу шездесетак других радова, садржи и рад академика Оцића „Стратегије развоја: замисли и остварења“. Књига која је сада пред научном и другом јавношћу заснована је на том раду, с тим што је садржина унеколико измењена и допуњена, а чињеница да је искоришћена монографска форма појачала је поенту коју је др Оцић желео да истакне. Он у свом Уводу јасно каже „Богу се моли, а ка обали плови“, али све време има на уму Волерштајново (Wallerstein) упозорење о неопходности да се у транзицији мора знати која је обала циљ, пошто у противном следи - утапање.

С обзиром на то да је *стратгеологија* код нас као дисциплина (заправо: мултидисциплина) неразвијена, Оцић на почетку указује да је њен „кум“ Ђерђ Конрад који ју је одредио тако да она „покушава да разуме стратегије свих учесника игре у њиховој међусобној кооперацији и надметању. Конфликте између субјеката стратегиологија сматра исто толико вероватним, као и њихову месусобну кооперацију. Не прихвата готову и морално подобну, већ искључиво изабрану стратегију, која може да буде и добра и рђава, није ничим осигурана, али има своје аргументе, има своје шансе – може да пропадне или да изгуби исто тако, као што се може показати успешном. Стратегиологија даје највеће шансе оном играчу који најнепристрасније сагледава правила ове игре несагледивог исхода. Онај ко бива заслепљен властитом идеологијом, има знатно мање шансе да буде на добитку“ (Конрад, 1999: 61, наведено према Оцић, 2015: 15)². Независно од Конрада, Патрик Гункл је, заснивајући *иденомију*, као науку о идејама, извршио њену „привремену поделу на 235 дисциплина, од којих је једна - стратегиологија, наука о стратегијама“ (Оцић, Исто). Оцић указује даље на три димензије стратегије, и то: *стратешки процес* – одговара на питања

1 Часлав Оцић. 2015. *Ка обали плови – стратгеолошка размишљања*. Београд: Друштво за привредну историју.

2 Овај чланак је Конрад написао 1981. године.

како, ко и када; *стратешки садржај* – одговара на питање шта је и шта треба да буде стратегија за онај субјекат на који се односи (од појединца, преко државе до мултинационалне компаније и макрорегионалне организације...), и *стратешки контекст* – „показује где, у коме окружењу, тече стратешки процес“ (Оцић, Исто: 24).

При самом почетку своје књиге, академик Оцић указује на сав бесмисао паролe „honour the past – imagine the future!“, при чему - додајемо ми, у српском случају се негира и почаст прошлости. Он, потпуно с правом, указује да разни, како их добро назива „инстант стратеги“, који су наручили и самоеволуирали више од 120 стратегија на републичком нивоу од 2000. до данас, сматрају како свет почиње од њих, те демонстрарирају да не разумеју трећу димензију, ону контекстуалну, која свака стратегија мора да садржи. Недовољно образовани, они нису савладали лекцију Марсела Моса да је „свака друштвена појава, чак и када изгледа нова и револуционарна, као на пример, неки проналазак, упркос томе, увек крцата прошлoшћу. Она је плод временски најудаљенијих околности и многоструких веза у историји и географији“ (1982: 258). Но, и поред свих тих силних стратегија и препорука које су садржале, многе су остале само „мртво слово на папиру“. Осим тога, за нека подручја, рекли бисмо чак кључна, није било места ни у стратегијама. „Тадашња експертска власт одбила [је] израду опште стратегије привредног развоја (која би подразумевала и строжу контролу употребе одобрених средстава), а на којој је инсистирала Светска банка. Експерти су сматрали да су довољне три стратегије: „афричка“ – смањења сиромаштва, европска – прикључења ЕУ и „зелена“ – одрживог развоја (у којој је одрживост сведена само на еколошку димензију, уз само узгредно помињање економске и социјалне димензије...)“ (Оцић, Исто: 122). Ово је разумљиво, али није прихватљиво: политичка олигархија у партијској држави (в. Шуваковић, 2009) не воли да буде контролисана у погледу трошења новца који је узет на зајам уз нереално високу камату, док с друге стране социјална димензија, за коју Оцић пледира да би морало да буде садржана у оквиру „стратегије одрживог развоја“, није елемент процеса транзиције постреалсоцијалистичких земаља (в. Шуваковић, 2014: 99-136), а, на жалост, све је мање елемент и политика западноевропских држава које су прихватиле, уместо модела државе благостања, неолиберални друштвени модел диктиран из Вашингтона.

У оквиру своје монографије посвећене стратегиологији, академик Оцић разматра и питање евроинтеграција Балкана. С правом указује да је од самог почетка стварања европског наднационалног организовања, постављено двојство: један пут, који се залаже за уједињену Европу; други, који је изражен у флоскули “Union - yes, Unity - no”. Тој дилеми придодат је и процес проширења ЕУ, који је највише мотивисан ширењем тржишта у складу са неолибералном идеологијом. Оцић указује да је „либерализација размене је пожељна али само унутар регионалних организација које окупљају земље приближно истог нивоа економског и социјалног развоја. Сваки од тих регионалних система треба да успостави одговарајући институционални оквир који

би обезбеђивао његову разумну заштиту од земаља или организација нечланица“. Невоља је, међутим, у томе што су, у тренутку пријема у чланство ЕУ, Пољска, Мађарска, Чешка и Словачка, као најразвијеније *ex*-социјалистичке државе, имале ниво БДП *per capita* „40% до 60% нижи него рецимо у Француској а разлике у нивоу надница су биле још веће. Па ипак, споразум из Нице није предвидео прелазни период за придруживање тих земаља Унији што делимично објашњава проблеме кроз које данас пролазе и те земље и Унија“ (Оцић, Исто: 65). Не треба ни наглашавати колика је разлика у наведеним параметрима у тренутку пријема била када се ради о Румунији и Бугарској, што је, свакако, додатно оптеретило проблеме у ЕУ. Слажући се са француски економистом Морисом Алеом да тумачење кризе ЕУ само неолибералним моделом који примењује Брисел представља редуковање узрока који су много сложенији, Оцић аргументовано инсистира да „у области привреде један од пресудних разлога за успоравање раста земаља ЕУ јесте некритичка примена лесеферизма од стране Брисела“ (Исто). У погледу Балкана аутор указује на његову зависност у османско доба, која се касније манифестовала „у разним покушајима индустријализације као технолошка, увозна, односно укупна развојна зависност. Та зависност (поред осталих чинилаца) резултирала је у сталном релативном заостајању балканских земаља: оне су заостајале чак и кад су бележиле напредак. Ни високе стопе раста балканских привреда нису могле да компензују то заостајање, односно нису биле довољне да омогуће достизање развијених. Балкан то није био у стању ни под окриљем капитализма ни под разноврсним балканским облицима комунизма“ (Исто: 69). Осим тога, Балкан је регион традиционално оптерећено конфликтима и стереотипима, те су стога „мир и стабилност“, премда у одређеном смислу како аутор примењује „упарени пленастички“, предуслов развоја. Аутор, међутим, посебно указује да је појам стабилности, у значењу у каквом се данас користи у међународним односима, заправо еуфемизам за изјаву „све је под (нашом) контролом. То је суштина и старог и новог империјализма“, при чему је разлика у историјској врсти силе коју су империјалисти примењивали. Док је, у случају старог империјализма, то била *hard power*, нови империјализам примењује *soft power* и *smart power* (Нај, 2012). Одговарајући на питање хоће ли балканске државе коначно успети да изађу из тог заостајања сада, у доба „капитализма заснованог на информацијама“, Оцић одговара да вероватно хоће уколико те информације буду доступне свима (значи: и Балканцима) и „ако – и у развијеном свету и на Балкану – развој културе, привреде и друштва буде заснован на позданим еколошким и антрополошким начелима – то су у бити начела очувања и проширења имагинације, а не саморазарајућег квантитативно димензионираног раста“ (Исто). Ако до тога не дође, Балкан ће остати периферија „или у најбољем случају зависна полупериферија“, те се отуда питање успешног привредног развоја Балкана, према ставу академика Оцића, поставља на два нивоа: „као интегрисање сродних и/или комплементарних земаља у регион Балкан, као и интегрисање Балкана у Европу и свет“ (Исто).

У закључним разматрањима „Стратегиологије“, насловљеним „Поуке“, Оцић указује да је на делу глобална међузависност и скраћење друштвеног времена што проузрокује пораст важности националне, регионалне, локалне и личне иницијативе. „Та иницијатива и омогућава структурно прилагођавање глобалним променама, али истовремено она представља извор аутентичног динамизма на националној, регионалној и локалној равни који, опет, несумњиво утиче и на глобалну сцену. Многи желе да се укључе у глобалне светске економске и друштвене процесе, али и да задрже своје националне, верске и културне особености: проблем *модернитета* и *идентитета* отвара се у новом контексту још драматичније него раније“ (Исто: 115). Он наглашава да је национална стратегија привредног развоја у контексту глобализације не само пожељна, већ и могућа, подвлачећи чињени да „у последњих 500 година нема земље која је постигла висок ниво друштвеног и економског развоја следећи пут зависности и подређивања екстерним снагама“ (Исто: 118). На језгровит начин академик Оцић изражава формулу националне стратегије развоја – „*модерност која не пориче самосвојност*“ (Исто: 121). Аутор закључује да народи уколико желе заиста да се старају о сопственој судбини настоје да „дефинишу стратегију свог развоја која ће им омогућити да у мери колико је то реално могуће буду субјекти, а не пуки објекти историјских збивања“, при чему је у том прегнућу улога државе незаобилазна (Исто: 118). Ствар је избора: бити колонија (објект) или одлучивати о сопственој судбини, постављајући се као активни субјект. Пледирајући за ово друго, закључак се намеће у смислу да ни Србија не треба и не може да буде изузетак, а наука треба да буде носилац овог прегнућа.

ЛИТЕРАТУРА

- Конрад, Ђ. (1999). „Шта је стратегиологија“, у: *Антиполитика*, Цетиње: Октоих; Будва: Град театар
- Мос, М. (1982). *Социологија и антропологија I*. Београд: Просвета
- Нај, Ц. (2012). *Будућност моћи*. Београд: Архипелаг
- Оцић, Ч. (2015). *Ка обали плови: стратеголошка разматрања*. Београд: Друштво за привредну историју
- Шуваковић, У. (2009). „Партијска држава - могућности њеног настанка и развоја на примеру савремене Србије“. *Теме* 33 (2): 663-682
- Шуваковић, У. (2014). *Транзиција: прилог социолошком проучавању друштвених промена*. Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини

Урош Шуваковић